

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Левчук Ю.М.

аспірантка,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

СУДОВІ ВИТРАТИ ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ

Судові витрати – це витрати грошового характеру, які пов’язані з розглядом справи в суді та виконанням судового рішення. В контексті судової реформи 1864 року, що була проведена в Російській імперії, судові витрати стосувались як цивільного, так і кримінального провадження в мирових судах та судах загальної юрисдикції: в окружних судах, як судах першої інстанції, в судових палатах, як судах апеляційної інстанції, в касаційних департаментах Сенату, як – касаційної інстанції. Розмір, різновиди та порядок стягнення судових витрат регламентувався Судовими статутами, зокрема, Статутом цивільного судочинства та Статутом кримінального судочинства.

Судові витрати, згідно з Статутом цивільного судочинства, поділялись на чотири види: гербове мито, судове мито, канцелярське мито, збори по провадженню справи [1]. Гербове мито включало в себе плату за гербовий папір. Гербовий папір використовувався для звернень до судових палат, видачі рішень, видачі копій рішень та довідок. Судове мито стягувалось за подання позову чи апеляційної скарги. Судове мито обраховувалось в сумі 50 копійок з кожних ста рублів ціни позову. Це стосувалось і апеляційних скарг. У позовах, де ціна була відсутня, сума мита становила від 1 до 50 рублів. Канцелярське мито включало в себе плату за видачу виконавчих листів, копій документів, довідок тощо. Канцелярське мито становило 20 копійок за аркуш, на якому вміщувалось 25 рядків, які й рахували за одну сторінку. Збір по провадженню справи стягувався на користь експертів, свідків, приставів, відрядження членів судового відомства тощо. Зокрема, експерти могли клопотати про відшкодування їм від 25 коп. до 25 рублів за свою роботу в ході судового процесу. Свідки теж отримували винагороду, коли змушені були з’явитись в судове засідання, відриваючись від основного

місця роботи. Члени суду в разі відрядження отримували добові та квартирні гроші [1].

Зокрема, сплата гербового мита, як і інших різновидів судових витрат, була обов'язковою, за несплату карали в ході цивільного провадження по справі. Справа по обвинуваченню київського нотаріуса Завистовського у засвідченні довіреності без сплати гербового мита пряме тому підтвердження [2, арк. 14]. У справі містяться матеріали розгляду справи Київським окружним судом, пояснення сторін по справі, рапорт та квитанції, журнал засідань, апеляційна скарга, опис справи та рішення Київської судової палати про закриття справи та залишення в силі рішення окружного суду.

Цікавим в контексті судових витрат в ході цивільного провадження, на наш погляд, виступало «право бідності» – право, що надавалось державою для бідного населення, що не в змозі було нести тягар судових витрат. Воно полягало в тому, що у випадку виграшу справи, судові витрати стягувались з обвинуваченого, а у випадку програшу – з присудженого майна. Скористатись таким, на перший погляд, гуманним правом могли лише громадяни одноосібно. А особливістю, для прикладу, Південно-Західного регіону імперії було саме колективне звернення селян за захистом своїх порушених прав, що, в свою чергу, унеможливлювало скористатись правом бідності.

Судові витрати по кримінальним справам, за ст. 976 Статуту кримінального судочинства, оплачувались з сум, якими розпоряджався уряд імперії. У деяких випадках судові витрати оплачували обвинувачені, а коли вони були не в змозі це зробити у зв'язку з фінансовим становищем, судові витрати компенсувались за рахунок державної казни. До судових витрат відносили суми на дорожні витрати в ході здійснення слідства, винагороду свідкам, суми на витрати пересилки речових доказів та їх зберігання, на проведення хімічних та технічних досліджень та на друк оголошень. Зокрема, у справі по звинуваченню селян Горбильова Радомисьького повіту Київської губернії Битюка К. К., Тимошенко Е. С. та ін. у протистоянні судовому приставу при описі їх майна на запит їх орендодавця за 31.03.1890–07.12.1890 рр. [3] міститься постанова по судовим витратам, з якої очевидно, що добові та проїзні гроші для свідків по справі, а саме по 8 рублів 57 коп., що в загальному становить 25 рублів 71 коп., покладались на обвинувачених.

Для незгодних із порядком розподілу судових витрат Статут кримінального судочинства передбачав можливість оспорювання цього

порядку шляхом подання приватної скарги на рішення окружного суду – судовій палаті, а на рішення судової палати – загальним зборам судової палати [4]. Гуманною була норма статті, в якій йшлося про черговість виплати коштів, зокрема, коли у випадку присудження компенсації за спричинення шкоди потерпілому разом із судовими витратами обвинувачуваний зобов'язувався спершу сплатити матеріальну компенсацію потерпілому, а вже потім судові витрати.

Таким чином, інститут судових витрат за судовою реформою 1864 року був гуманним з формальної точки зору, наділявся компенсаційною функцією – за загальним правилом, спрямовував кошти на забезпечення існування судової влади в імперії. З іншого боку, через великі непосильні для кожної верстви населення розміри судових витрат, інститут судових витрат блокував доступ до системи правосуддя незаможній частині громадян, що нівелювало основоположні принципи реформи суду ХІХ століття.

Список використаних джерел:

1. Судебные Уставы 20 ноября 1864 года, с изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть третья. – СПб., 1887 г.
2. Центральний державний історичний архів України у місті Києві. – фонд 318, опис 2, справа 151 Справа по обвинуваченню київського нотаріуса Завистовського у засвідченні довіреності без сплати гербового мита, 14 арк.
3. ЦДАК України. – фонд 318, опис 1, справа 12 Справа по звинуваченню селян Горбильова Радомисльського повіту Київської губернії Битюка К. К., Тимошенко Е. С. та ін. у протистоянні судовому приставу при описі їх майна на запит їх орендодавця за 31.03.1890 – 07.12.1890 рр. з матеріалами слідства.
4. Судебные Уставы 20 ноября 1864 года, с изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть вторая. – СПб., 1887 г.